

Ar prefiksoīdiem darināti verbi latviešu valodā *Prefixoidal verbs in Latvian language*

Daiga Deksne

Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte
Visvalža iela 4a, Rīga, LV-1050
E-pasts: daigade@inbox.lv

Mūsdienu latviešu valodā tiek lietoti iepriekš vārdnīcās neregistrēti verbi, kas darināti ar sintaktisko paņēmienu, lai gan valodas leksikona papildināšana ar jauniem vārdiem nav produktīva. Verba pirmajā daļā sastopami adverbi vai prievārdi, piem., *atpakaļ, caur, garām, klāt, līdz, pakaļ, pret, prom, šurp*. Sintaktiski darinātu verbu pirmās daļas apzīmēšanai dažādi autori lieto atšķirīgus nosaukumus – *salikteņa pirmā daļa, prefiksāls elements, puspriedēklis, prefiksoīds*. Aplūkojot ar sintaktisko paņēmienu darinātu verbu lietojumu mūsdienu tekstos, tiek secināts, ka šādu verbu finīto formu lietojums valodā pieaug. To motivē nepieciešamība izteikties īsi un arī precīzi atspoguļot visas nozīmes nianses, ja vārds tiek tulkots no svešvalodas. Visbiežāk verbu darināšanā ar sintaktisko paņēmienu tiek izmantoti prefiksoīdi *caur-* un *līdz-*. Aplūkojot lietojuma piemērus, konstatētas dažas kopīgas prefiksu un prefiksoīdu īpašības – sinonīmija, polisēmija, atvasinātu verbu valences maiņa, dubultā prefiksācija, perfektivitāte.

Atslēgvārdi: verbs; vārd darināšana; priedēklis; prefiksācija; puspriedēklis; prefiksoīds.

Ievads

Ir divas galvenās grupas, kurās var iedalīt verbus pēc formantiem, ar kuru palīdzību tie tiek darināti:

- 1) ar piedēkļiem vai izskaņām darinātu verbu grupa;
- 2) ar priedēkļiem darinātu verbu grupa.

Emīlija Soida (2009, 174) norāda, ka verbus var darināt arī ar divām morfēmām, priedēkli un piedēkli, taču šādi darinājumi sastopami retāk. Sintaktiskā paņēmiena izmantošana verbu darināšanā latviešu valodniecībā netiek uzskatīta par produktīvu. Tiek norādīts uz salikto celmu nenoturību, kā arī uz to, ka finitajās formās tie parasti nav lietojami. Salikto celmu noturība ir saistīta ar saliktā verba nozīmes nosacītību. Jo tā ir lielāka, jo celms ir noturīgāks. Vairāki autori (Soida 2009, 262; Vulāne 2013, 293) norāda uz to, ka saliktie celmi raksturīgāki divdabjiem un deverbāliem atvasinājumiem. Arī Kārļa Mīlenbaha „Latviešu valodas vārdnīcā” (1927, 39) var atrast šādu verbu piemērus, piem., *pakaļdarināt, pakaļdarīt, pakaļdrukāt*. Turpat redzams, ka šie vārdi ir kakli no vācu valodas, kur tie arī darināti ar sintaktisko paņēmienu – *nachmachen, nachdrucken*. Mūsdienu valodā, īpaši juridisko tekstu tulkojumos no angļu valodas, vērojama tendence vienā vārdā tiešā veidā atspoguļot citvalodas morfēmas latviešu valodas verbā. Šīs tendences iemesli – neko nepazaudēt no oriģinālā verba nozīmes niansēm un izteikties īsi. Piem., Eiropas Savienības

tiesību aktu tekstos angļu valodā lietotie verbi *to follow up, to share, to re-import* latviešu valodā tiek tulkoti par *līdzsekot, līdzdalīt, atpakaļievest* (eur-lex). Šie tulkojumi nesakrīt ar vārdnīcā atrodamajiem tulkojumiem *neatlaidīgi sekot* vai *vajāt, dalīties, ievest atpakaļ* (Belzēja et al. 1995).

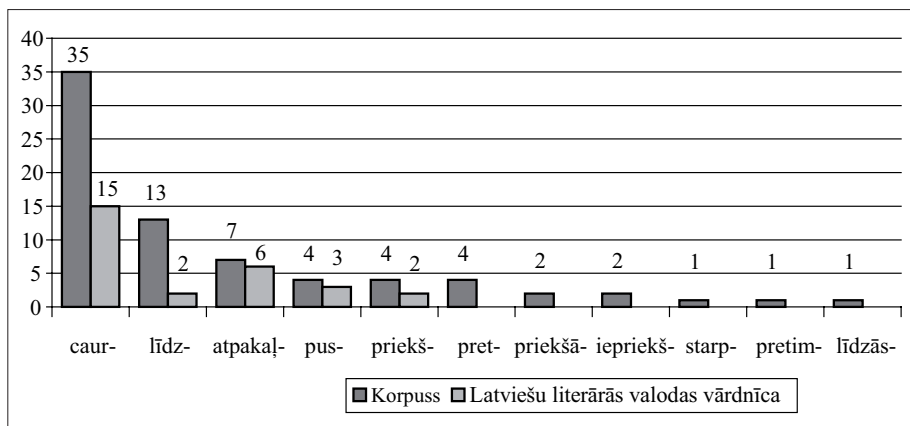
1. Terminoloģijas diskusija

Latviešu valodniecībā nav vienprātības, kā nosaukt sintaktiski darinātu verbu pirmo daļu. Emīlija Soida (2009, 262) īpašu terminu šādu vienību apzīmēšanai nelieto. „Latviešu literārās valodas vārdnīcā” (Bendiks et al. 1972–1996) morfēmas *caur-, līdz-, pakal-* un citas tiek sauktas par salikteņa pirmo daļu. „Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatikā” (Ahero et al. 1959) tiek lietots termins *puspriedēklis*. „Puspriedēkli ir vārdi, kam var būt patstāvīgu vārdu nozīme un funkcijas, bet kas bieži sastopami arī savienojumos ar lietvārdiem, adjektīviem un verbiem, kur tie daļēji vai pilnīgi maina savu nozīmi un faktiski veic afiksu uzdevumus.” (Ahero et al. 1959, 84) Pret šādu nosaukumu iebilst Anna Vulāne (1992, 118), ar piemēriem parādot, ka vārdi *apakš-, ār-, caur-, iekš-, līdz-, pakal-, pret-, priekš-, starp-, virs-* kā salikteņu komponenti salikteņos saglabā savu semantiku. Savukārt prievārdi *pēc-, pirms-* un *zem-* tuvinās priedēkļu nozīmei. Anna Vulāne (2013, 147) norāda uz priedēkļu sistēmas paplašināšanos valodā. „Bieži lietotie salikteņu pirmie komponenti ar laiku var zaudēt savu leksisko nozīmi un gramatiskās attieksmes ar pamatvārdu un iegūt vispārinātu nozīmi, tā kļūstot par priedēkļiem.” Kamēr vēl minētās saknes morfēmas nav gramatizējušās un zaudējušās savu leksisko nozīmi, Anna Vulāne (2013, 148) tās dēvē par prefiksoīdiem. „Valodniecības pamatterminu skaidrojošajā vārdnīcā” definēts tikai internacionālais prefiksoīds: „Prepozitīva vārddaļa, kuras sastāvā ir internacionāla saknes morfēma (vai celms) kopā ar vienotājfunkcijā lietotu patskani .. un kuru vārdam vai internacionālajam postfiksoīdam pievieno prepozitīvi, darinot salikteni.” (Skujiņa 2007, 161) Terminu darināšanas jomā Valentīna Skujiņa (2002) lieto jēdzienus *puspriedēklis* un *prefiksoīds elements*. Aplūkojot saliktu verbu pirmo daļu, Ruta Veidemane (2002, 502) *caur, līdz, pret(i), pakal* dēvē „par tā saucamajiem puspriedēkļiem”, bet *augšā, nost, atpakaļ, klāt* – par apstākļa vārdiem. Šajā rakstā lietots termins *prefiksoīdi*.

2. Ar prefiksoīdiem darinātu verbu skaita pārmaiņas

„Latviešu literārās valodas vārdnīcā” (Bendiks et al. 1972–1996) ir aptuveni 30 verbu, kas darināti, izmantojot prefiksoīdus (šādu skaitu min arī A. Vulāne (1992, 102)). Raksta autore korpusā apzinājusi aptuveni 70 ar prefiksoīdiem darinātus verbus (sk. 1. attēlu). „Latviešu literārās valodas vārdnīcas” verbu skaitā iekļauti arī tie verbi, kuriem lieto tikai divdabja formas (Vulāne 1992, 95–120). Autores veidotajā verbu sarakstā iekļauti tikai tādi verbi, kuru nenoteiksme vai finītās formas atrodamas korpusā. Ar korpusu šajā rakstā tiek apzīmēta gan daļa no „Līdzsvarota mūsdienu latviešu valodas tekstu korpusa” (pieejams tīmekļa vietnē www.korpuss.lv), gan citas avotu sarakstā minētās tīmekļa vietnes.

Skaidrojumu ar prefiksoīdiem darinātu verbu skaita pieaugumam sniedz Irīnas Dimantes (2000) pētījums. Aplūkojot adverbu transpozīciju latviešu un krievu

1. attēls. Ar prefiksoīdiem darinātu verbu skaits „Līdzsvarotajā mūsdienu latviešu valodas tekstā”.

valodā, Irīna Dimante (2000, 15–18) parāda adverbu, adverbiālu prepozīciju un prefiksoīdu vēsturisko evolūciju. Sākotnēji latviešu valodā pievārdu bijis daudz mazāk. Nepieciešamība precīzāk izteikt plašu informācijas daudzumu rosinājusi papildināt pievārdu sistēmu. Šim nolūkam izmantoti valodā jau eksistējoši elementi – adverbi. Savukārt prefiksoīdu lietošanas pieaugums skaidrojams ar nepieciešamību izteikt vienotu jēdzienu, izmantojot viengabalainu formu. Tā prefiksāli vārdu savienojumi pārveidojas par nedalāmu veselumu. No adverba *cauri* radies pievārds *caur* un prefiksoīds *caur-*, no adverba *iekšā* radies pievārds *iekš* un prefiksoīds *iekš-*, no adverba *priekšā* radies pievārds *priekš* un prefiksoīds *priekš-*, no adverba *pretī* radies pievārds *pret* un prefiksoīds *pret-*.

Nākamās nodaļas veltītas biežāk sastopamo ar prefiksoīdiem darināto verbu lietojuma piemēru izpētei.

3. Prefiksoīds *caur-*

Pievārds *caur* norāda „virzību kam cauri, pārvarot šķēršļus” vai arī „uz realizēšanas līdzekli” (Paegle 2003, 192). Ruta Veidemane (2002, 502) par prefiksoīdu *caur(i)* saka: tas ir visproduktīvākais no verbu saliktenņu veidotājiem komponentiem. Arī raksta autore to konstatējusi, atrodot lietojuma piemērus 35 vārdiem ar prefiksoīdu *caur-*: *caurgriezt*, *caurkonektēties*, *caurkniebt*, *caurkliegt*, *caurkost*, *caurbrist*, *cauriet*, *caurlasīt*, *caurlauzt*, *caurmest*, *caursalt*, *caurskriet*, *caurspiest*, *cauršūt*, *caurskatīt*, *caurlūkot*, *caurstarot*, *caurstrāvot*, *cauršaut*, *caurvīt*, *caurbraukt*, *cauraust*, *caurlaist*, *cauraugt*, *caurdurt*, *caururbt*, *caurkrist*, *caurplūst*, *caurceļot*, *caurauklot*, *caurdegt*, *caurpūst*, *caursist*, *caurstaigāt*, *cauršķelt*.

Minot piemērus *caurstrāvot* un *strāvot cauri*, Ruta Veidemane (2002, 503) konstatē, ka saliktenim piemīt niansētāka un abstraktāka nozīme, saliktenī darbības vārds ir mazāk akcentēts, salīdzinot ar to, kā tas ir atbilstošā vārdu savienojumā.

Analizējot verbu ar *caur-* piemērus, var konstatēt vairākas semantiski līdzīgu pamatverbu apakšgrupas. Lielāko grupu veido kustības verbi, piem., *iet*, *skriet*, *staigāt*, *brist*, *braukt* (sk. piemērus (1), (2), (3)). Prefiksoīda *caur-* pievienošana

dažiem kustības vārdiem maina to valenci. Piem., vārdam *caurstaigāt* iespējams pievienot objektu akuzatīvā, šāda īpašība nepiemīt pamatvārdam *staigāt*. Līdzīga sintaktiskā lietojuma maiņa redzama arī starp prefiksalu vārdiem un tam atbilstošu pamatvārdu, piem., ‘staigāt (pa mežu)’ un ‘izstaigāt (mežu)’. Emīlija Soida (2007, 235) atzīmē, ka priekšējā pievienošana var pietuvināt vārdam kādu tālāku teikuma locekli, piem., pamatvārdam kontekstā eksistē ar prepozīciju lietots akuzatīvs, bet prefiksālajam atvasinājumam – objekts bez prepozīcijas.

- (1) *a mums te slapjš, ka ne caurbrist*. (timeklis-1.0)
- (2) *Man bija nepieciešamība caurskriet Valgu no robežas līdz autoostai un pēc tam atpakaļ*. (timeklis-1.0)
- (3) *Soda ekspedīcija caurstaigāja Latviju un sodīja ikvienu, kas bija izrādījis kaut vismazāko nepaklausību*. (timeklis-1.0)
- (4) *Lielā skaitā caurceļo arī bezdelīgas un čurkstes*. (timeklis-1.0)

Ir vārdi, kuri nosauc cilvēka veiktu rezultatīvu darbību, piem., *šūt, durt, lauzt* (sk. piemēru (5)).

- (5) *Paredzēts cauršūt papīra paku biezumā līdz 8 lapām*. (timeklis-1.0)

Vairāki vārdi saistīti ar procesiem dabā, piem., *cauraugt, caurdegt, caurplūst* (sk. piemērus (6), (7)).

- (6) *Jumta sistēma caurdeg 30 minūšu laikā, bet necaurdeg iepriekšējā liesmas pārbaudē*. (eur-lex.europa.eu)
- (7) *Metastāzes cauraug dzīvībai svarīgus orgānus un organisms iet bojā*. (timeklis-1.0)

Ir vārdi, kuri tiek izmantoti sporta terminoloģijā. Šķiet, ka tieši prefiksoīds *caur-* ir cieši saistīts ar sportam raksturīgu ātru darbību, turklāt šādu vārdu lietojums emocionāli paspīlgtina tekstu (sk. piemērus (8), (9)).

- (8) *Dembinskis ar precīzu sitienu caursita Romanovu*. (timeklis-1.0)
- (9) *Baldones metējs trīs reiz caurmet pretiniekus, laudams savējiem sākt uzbrukumu*. (timeklis-1.0)

Nereti vārdi tiek lietoti pārnēstā nozīmē (sk. piemērus (3), (10), (11)).

- (10) *kā zibens cauršauj doma kāds būs šis cilvēks*. (timeklis-1.0)
- (11) *Myst eposa otro daļu es tā arī neesmu spējis caurkost*. (timeklis-1.0)

Telpiskas orientācijas nozīmē prefiksoīds *caur-* apvieno priekšējo *ie-* un izsemantiku. Iespējams, ar to var skaidrot šī prefiksoīda popularitāti, jo ar vienu priekšējo darinātu priekšējvārdu nav iespējams apzīmēt darbību, kura vispirms virzās iekšā kādā objektā, bet pēc tam – ārā no tā. Vārdus ar prefiksoīdu *caur-* un priekšējo *pār-* mēdz lietot arī sinonīmiskā nozīmē. Piemēros (1) un (12) vārdi norāda uz darbības virzību telpā, lai pārvarētu šķērslus.

- (12) *beidzot sasniedzam grāvi tas ir ļoti plats, pārbrist nekādu cerību*. (timeklis-1.0)

4. Prefiksoīds *līdz-*

Prefiksoīds *līdz-* tiek lietots adverba *līdzī* nozīmē, kas apzīmē procesa vai darbības kopīgu norisi. Ar prefiksoīdu *līdz-* tiek lietoti verbi: *līdzspriest, līdzlemt, līdzdalīt, līdzzināt, līdzfinansēt, līdzpārdzīvot, līdzdarboties, līdzņemt, līdzizraisīt, līdzmarkēt, līdzparakstīt, līdzsadedzināt, līdzsekot*. Vairāku verbu darināšanu motivējusi vēlme vienā vārdā pārtulkot svešvalodā eksistējošu vārdu. To labi parāda Eiropas Savienības likumu tulkojumi (sk. piemērus (13), (14)).

- (13) *Komisija līdzsekos globālu un reģionālu saistību izpildei, veicinot jūras piedrazojuma apkarošanai veltītus rīcības plānus, kuros galvenā uzmanība vērsta uz RJK visā Eiropā*. Tulkots no angļu valodas: *The Commission will follow up on global and regional commitments by promoting marine litter action plans focusing on RSCs around Europe*. (eur-lex)
- (14) *Ja vajadzīgs, Komiteja izstrādā procedūras, lai Dalībvalstis varētu līdzdalīt attiecīgo informāciju un labu praksi par starptautisko standartu piemērošanu*. Tulkots no angļu valodas: *The Committee shall develop procedures for the sharing by Members of relevant information, and best practices, on the implementation of international standards, as appropriate*. (eur-lex)

Pretstatā no jauna darinātiem vārdiem, kuri atrodami tikai tulkojumos no angļu valodas un kuri dzimtās valodas runātājam šķiet nepierasti, piem., verbs *līdzsadedzināt*, verbi *līdzzināt* un *līdzspriest* latviešu literārajā valodā ir bijuši jau sen. Tie ir atrodami jau latviešu literatūras klasiķu darbos (sk. piemēru (15)). Mūsdienu valodā šie vārdi nav bieži sastopami, tomēr daži piemēri ir konstatēti (sk. piemēru (16)). „Latviešu valodas vārdnīcā” ir daudz verbu, kuri nenoteiksmē minēti kopā ar prefiksoīdu *līdz-*, piem., *līdzgavēt, līdziet, līdzjust, līdznākt, līdzstrādāt, līdzjust, līdzrunāt, līdzvest*, taču finītājās formās norādīts verbs ar tam sekojošu apstākļa vārdu, piem., ‘gavēju līdz’ (Mühlenbachs 1925, 480).

- (15) „Kādēļ?” viņš prasīja vēl, it kā gribēdams likt saprast, ka viņam arī ir tiesība *līdzzināt* un *līdzspriest* par iedzītā vezuma izdabūšanu. (Matīss un Reinis Kaudzītes. Mērnieku laiki, II nodaļa)
- (16) Šāda uzvedība neapšaubāmi ir gudra, jo tā atbrīvo no bezgala garlaicīgā apgrūtinājuma *līdzzināt* ausī iečukstētas atzīšanās. (rigaslaiks.lv)

5. Retāk lietoti prefiksoīdi

Vairumam prefiksoīdu piemīt virziena vai laika nozīme. Tiek lietoti šādi verbi: *pretnostātīt, pretstatīt, pretdarboties, pretimrunāt, priekšstatīt, līdzāspastāvēt, priekšsijāt, priekšskatīt, atpakaļizplatīt, atpakaļievest, atpakaļizvest, atpakaļsaisītīties, atpakaļsavienot, atpakaļkonvertēt, starpizmantot, priekšāstādīt, priekšāteikt, iepriekšplānot, iepriekšpasūtīt*. Verbi ar *pus-* apzīmē daļēji veiktu darbību vai procesu: *pustonēt, pussagrūt, pussapūt, pusaizmīgt*. Prefiksoīdus *pret-* un *pretim-* var uzskatīt par variantiem. Viena vai otra prefiksoīda izvēle saistīta ar verba labskanīgumu. Prefiksoīdiem *līdz-* un *līdzās-* ir atšķirīga nozīme. Prefiksoīds *līdzās-* verbam *līdzāspastāvēt* piešķir kopīgas eksistences nozīmi, bet *līdz-* verbiem

līdzdarboties, līdzināt un citiem – tādas pašas darbības nozīmi. Verbi ar *atpakaļ-* apzīmē iepriekš veiktai darbībai pretēju darbību, verbi ar *priekš-* – laika ziņā iepriekš veicamu darbību, kurai sekos kāda cita. Prefiksoīdam *priekšā-* ir gan vietas (*priekšāstādīt*), gan laika (*priekšāteikt*) nozīme. Tāpat kā ar prefiksoīdu *caur-* darinātie verbi, arī verbi ar prefiksoīdiem *atpakaļ-* un *priekš-* ir darināti, tulkojot no angļu valodas (sk. piemērus (17) un (18)).

(17) *pārnēsājami mūzikas instrumenti, ko **atpakaļ**ieved ceļotāji un uz ko attiecas atbrīvojums no ievadmuitas nodokļa atpakaļnosūtītām precēm saskaņā ar Kodeksa 203. pantu.* (eur-lex)

(18) *Pārbaudiet vai **priekš**skatiet savas jaunās lapas.* (timeklis-1.0)

6. Prefiksoīdi un dubultā prefiksācija

Lai gan dubultā prefiksācija latviešu valodā nav izplatīta, Daiki Horiguči (*Daiki Horiguchi* 2015) apzinājis 211 dubulti prefiksētus verbus plašsaziņas līdzekļu datubāzē *www.news.lv*. Dubultajā prefiksācijā sekundārais priedēklis precizē darbības daudzumu vai marķē tās pabeigtību, tam nav telpiskas nozīmes (Horiguči 2015, 145). Verbā *pretnostatīt* darbības pabeigtību akcentē primārais priedēklis *no-*, savukārt prefiksoīdam ir telpiska nozīme. Priedēklis *no-* šajā verbā ir leksikalizējies. Pabeigtas darbības nozīme ir arī verbam *pretstatīt*, taču verbs *pretnostatīt* īpaši to akcentē. Tomēr šiem piemēriem ir tikai formāla līdzība ar dubulto prefiksāciju. Gan šajā, gan citos piemēros īstais priedēklis ir nevis vārda sākumā, bet gan tieši pirms saknes. Verbu sākumā ir prefiksoīdi. Tātad šie ir salikteņi, kuru pirmā daļa ir prefiksoīds, bet otrā daļa – priedēkļverbs.

Priedēklis *no-* nav vienīgais priedēklis, pirms kura tiek lietoti prefiksoīdi. Prefiksoīdam *atpakaļ-* var sekot kāds no priedēkļiem *ie-*, *iz-* vai *sa-*. Prefiksoīdam *līdz-* var sekot kāds no priedēkļiem *pa-*, *sa-*, *pār-* vai *iz-*. Prefiksoīdam *pus-* seko priedēklis *ai-* verbā *pusaizmigt*. Iespējams, eksistē citas prefiksoīdu un priedēkļu kombinācijas, kuras šim pētījumam izmantotajā korpusā nav konstatētas. Ierobežojums prefiksoīda kombinēšanai ar priedēkli ir nozīmes tipa sakritība. Ja prefiksoīds izsaka telpisku nozīmi, to nevar kombinēt ar telpiskā nozīmē lietotu priedēkli. Vairums primāro priedēkļu šajos verbos ir leksikalizējušies, piem., *atpakaļizplatīt, līdzpārdzīvot, līdzparakstīt, līdzāspastāvēt*.

Secinājumi

Lai gan sintaktiskā paņēmiena izmantošana verbu darināšanā latviešu valodniecībā netiek uzskatīta par produktīvu (Soida 2009, 262; Vulāne 2013, 293), saliktu verbu skaits mūsdienu valodā pieaug. Kā salikteņi tiek lietoti ne vien divdabji, bet arī verbu finītās formas. Juridisko tekstu tulkojumos no angļu valodas fiksējama tendence vienā vārdā tiešā veidā atspoguļot citvalodas morfēmas latviešu valodas verbā. Šīs tendences iemesli – neko nepazaudēt no oriģinālā verba nozīmes niansēm un izteikties īsi. Tiek lietoti jaundarinājumi, kuri līdz šim nav iekļauti vārdnīcās. Kādas citas valodas ietekme verbu darināšanā ar prefiksoīdiem nav jauna parādība. Par to liecina Kārļa Mīlenbaha „Latviešu valodas vārdnīcā” (Mühlenbachs 1927) iekļautie pēc vācu valodas parauga darinātie verbi.

Sintaktiski darinātu verbu pirmās daļas apzīmēšanai dažādi autori lieto atšķirīgus nosaukumus – *salikteņa pirmā daļa*, *prefiksāls elements*, *puspriedēklis*, *prefiksoīds*. Ir neskaidrības, kā saukt šādu vārddarināšanas procesu. No vienas puses, līdzīgi priedēklim prefiksoīds atrodas vārda sākumā un tas var mainīt verba aspekta vērtību, piem., verbs *salt* ir imperfektīvs, bet verbs *caursalt* – perfektīvs. No otras puses, prefiksoīds saglabā savu semantisko nozīmi. Prefiksoīdu iespējams pievienot priekšā priedēkljverbam pat pirms priedēkļa, kura vieta ir vārda sākumā, piem., *atpakaļievest*. Tas liecina, ka šāds verbs ir saliktenis. Ir konstatētas vēl dažas priedēkļiem un prefiksoīdiem kopīgas īpašības. Gan priedēkljverba, gan ar prefiksoīdu darināta verba valence var atšķirties no pamatverba valences (atvasinājums tiek lietots ar objektu akuzatīvā: *izstaigāt mežu*, *caurstaigāt Latviju*). Gan ar prefiksoīdu darināts verbs, gan priedēkljverbs var būt sinonīmi kādā nozīmē (*caurbrist*, *pārbrist*). „Nav striktas robežas starp atvasināšanu ar afiksu palīdzību un salikteņu darināšanu. Afiksi un leksiski vārdi atrodas vienas skalas pretējos punktos, tāpat arī šie divi vārddarināšanas procesi. Starp tiem esošiem darinājumiem piemīt abu pušu īpašības.” (Booij, Hūning 2014, 51)

Prefiksoīdu lietošanas pieaugumu var skaidrot ar nepieciešamību izteikt vienotu jēdzienu, izmantojot viengabalainu formu. Šim nolūkam tiek izmantoti valodā jau eksistējoši elementi, adverbi, kuri transpozīcijas gaitā pārtop par prefiksoīdiem (Dimante 2000, 15–18).

Lielāko grupu veido verbi ar prefiksoīdu *caur-*. Prefiksoīds *caur-* kustības vārdiem tiešāk raksturo veidu, kādā notiek kustība telpā, akcentē darbības pabeigtību vārdiem ar rezultējošu darbību, paspiltgana abstraktu verbu un sporta nozarē lietotu verbu nozīmi. Nākamo lielāko grupu veido verbi ar prefiksoīdu *līdz-*. Šie verbi apzīmē procesa vai darbības kopīgu norisi. Vairums piemēru ekscerpēti no Eiropas Savienības likumu tulkojumiem. Šo verbu darināšanu motivējusi vēlme vienā vārdā pārtulkot svešvalodā eksistējošu vārdu. Piemēri ar citiem prefiksoīdiem konstatēti mazākā skaitā. Šiem vārdiem parasti piemīt virziena vai laika nozīme.

Ar prefiksoīdiem darinātu verbu analīze atspoguļo šo verbu īpašo vietu mūsdienu valodas leksikā. Lai gan jauni verbi valodā tiek darināti reti, krietni retāk par lietvārdiem, taču ar prefiksoīdiem darinātu verbu skaits un finīto formu lietojums pieaug. Arvien biežāk rodas nepieciešamība jau eksistējošam vārdam pievienot kādu nozīmes niansi, radot iespēju izteikties īsi, precīzi un tēlaini.

Avoti

1. *Auto ziņu portāls*. iauto.lv
2. *Biedrības „Latvietis” tīmekļa vietne*. www.latvietis.com
3. *Eiropas Komisijas tīmekļa vietne*. www.ec.europa.eu
4. *Eiropas Savienības tiesību akti eur-lex*. www.eur-lex.europa.eu
5. *Latviešu literatūras interneta bibliotēka*. www.letonika.lv/literatura
6. *Latviešu valodas tīmekļa korpuss timeklis-1.0*. www.korpuss.lv
7. *„Latvijas Avīzes” tīmekļa vietne*. www.la.lv
8. *Latvijas Republikas Saeimas tīmekļa vietne*. www.saeima.lv
9. *Retro tehnikas vortāls*. www.retromoto.lv
10. *Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests*. www.vugd.gov.lv

11. *Ziņu portāls*. www.kasjauns.lv
12. *Ķekavas pašvaldības portāls*. www.kekava.lv
13. *Žurnāla „Rīgas Laiks” tīmekļa vietne*. www.rigaslaiks.lv

Literatūra

1. Ahero, Antonija et al. 1959. *Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika*. 1. *Fonētika un morfoloģija*. Rīga: LPSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība.
2. Belzēja, Zigrīda et al. 1995. *Angļu-latviešu vārdnīca*. Pieejams: www.letonika.lv.
3. Bendīks, Hermanis et al. 1972–1996. *Latviešu literārās valodas vārdnīca*: 8 sējumos. Rīga: Zinātne. Pieejams: www.tezaurs.lv/llvv
4. Booij, Geert, Hüning, Matthias. 2014. Affixoids and constructional idioms. *Extending the scope of construction-based grammar*. Boogaart, Ronny, Colleman, Timothy, Rutten, Gijsbert (eds.). Berlin: De Gruyter Mouton, 77–105.
5. Dimante, Irīna. 2000. Adverbu transpozīcija un to evolūcija krievu un latviešu valodā kontrastīvā aspektā. *Baltu filoloģija*. IX. *LU Zinātniskie raksti*. 625. Rīga: Latvijas Universitāte, 5–20.
6. Horiguči, Daiki. 2015. Dubultā prefiksācija latviešu valodā. *Valoda: nozīme un forma*. 6. Kalnača, Andra (red.). Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 138–146.
7. Mühlenbachs, Kārlis. 1925. *Latviešu valodas vārdnīca*. Rediģējis, papildinājis, turpinājis J. Endzelīns. II. Rīga: Kultūras fonda izdevums, 1925–1927.
8. Mühlenbachs, Kārlis. 1927. *Latviešu valodas vārdnīca*. Rediģējis, papildinājis, turpinājis J. Endzelīns. III. Rīga: Kultūras fonda izdevums, 1927–1929.
9. Paegle, Dzintra. 2003. *Latviešu literārās valodas morfoloģija*. 1. daļa. Rīga: Zinātne.
10. Skujiņa, Valentīna. 2002. *Latviešu terminoloģijas izstrādes principi*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts.
11. Skujiņa, Valentīna (red.). 2007. *Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts.
12. Soida, Emīlija. 2009. *Vārddarināšana*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
13. Veidmane, Ruta. 2002. Darbības vārds. *Latviešu literārās valodas morfoloģiskās sistēmas attīstība*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 409–503.
14. Vulāne, Anna. 1992. Puspriedēkļi mūsdienu latviešu valodas derivatīvajā sistēmā. *Latviešu valodas un literatūras problēmas*. *LU Zinātniskie raksti*. 579. Bredīdaks, Antons (red.). Rīga: Latvijas Universitāte, 95–120.
15. Vulāne, Anna. 2015. Vārddarināšana. *Latviešu valodas gramatika*. 2. izd. Nītiņa, Daina, Grigorjevs, Juris (red.). Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 190–299.

Summary

Although the use of a syntactic method when deriving the new verbs in Latvian language is not a very productive way, the number of compound verbs is increasing. The first part of derivations consists of an adverb or a preposition *atpakaļ* ‘back’, *caur* ‘through’, *garām* ‘past’, *klāt* ‘close’, *līdz* ‘up to’, *pakaļ* ‘after’, *pret* ‘towards’, *prom* ‘away’, *šurp* ‘here’ and some others. The contemporary texts contain not only the participles but also the finite forms of such verbs. In translations of the legal texts from the English language there is a tendency to transfer all morphemes from a foreign verb in a single verb, for example, *to follow up* is translated as ‘līdzsekot’. It could be explained by the need not to lose any shade of the original meaning and to express oneself in a short manner. The influence of a foreign

language in the verb derivation is not a new phenomenon. The Latvian dictionary published in the year 1927 contains verb compounds directly mimicking the syntactic structure of the German verb compounds.

There is no consensus between Latvian linguists how to call this way of verb creation – the prefixation or the compound derivation; and how to call this first morpheme of a verb – the prefixoid, the half-prefix, the first part of compound.

There are about 30 verbs with prefixoids included in the dictionary of the Latvian literary language published between the 1972 and 1996. In contemporary texts, in the balanced corpora and the different web sites, about 70 verbs with the prefixoids are detected. The most popular are derivations with the prefixoids *caur-* ‘through’ and *līdz-* ‘together’.